

Jubileji isusovaca i 400. obljetnica dolaska i djelovanja u Zagrebu

*Vladimir Horvat**

Isusovci su osnovani 1540. kao Družba Isusova, sa svega deset članova »reformiranih svećenika«, od kojih dvojici, sv. Franji Ksaveru (1506–1552) i bl. Petru Faberu (1506–1546), slavimo 500. obljetnicu rođenja. Prema zamisli utemeljitelja sv. Ignacija Loyole (1491–1556), kome je 450. obljetnica smrti, novi odobreni red nema samostansku molitvu u kuru ni posebno odijelo, nego polaže zavjet poslušnosti Papi. Pape su ih slali kršćanskim narodima Europe ili u krajeve gdje su živjeli pogani.

Isusovci nisu osnovani kao »školski red«, ali su i to uskoro postali. Sv. Ignacije je predvidio kolegije za mlade isusovce–studente (tzv. skolastike). Godine 1548. u Messini (Italija) sagrađen je prvi kolegij za isusovačke i vanjske studente, pa su mnogi gradovi molili da se i kod njih osnuje takav kolegij. Sv. Ignacije je želio da uzdržavanje i školovanje siromašnih studenata bude besplatno, i stoga je tražio da se osiguraju fundacije za uzdržavanje kolegija. Gradovi su se upravo natjecali u tome. Sveti je Ignacije doživio do 1556. da je broj isusovaca narastao na tisuću, da je bilo dvanaest provincija sa sedamdeset i devet kuća, od čega je bilo četrdeset kolegija. Do g. 1608. bilo je tristo i šest kolegija, a među njima i Zagrebački.

U sklopu općeg zanimanja za isusovačke kolegije, a manjka klera na Griču, gradska općina odlučila je pozvati isusovce. Pregovore za osnutak isusovačkog kolegija u Zagrebu vodili su gradski izaslanici 1601. u vrijeme zasjedanja državnog sabora u Požunu (Bratislavi). Tamo su upoznali p. Ivana Žanića i zamolili ga da molbu prenese austrijskom provincijalu Alfonzu Carillu (1553–1618). On je već 1595. potaknuo Fausta Vrančića da tiska svoj Petojezični rječnik, zatim se 1599. zauzeo za osnutak Ilirske, tj. Hrvatske akademije u Rimskom kolegiju. Konačno 1606, s dopuštanjem vrhovnog poglavara (general) p. Acquavive, poslani su prvi isusovci u Zagreb. To su bili patri Ivan Žanić i Petar Vragović koji su došli 28. listopada 1606. i dali se zdušno na pastoral. Na godinu su dobili pojačanje i otvorili 1607. i gimnaziju s tri stotine učenika, od kojih je dvjesto siromašnih imalo sve besplatno, a to su omogućavale fundacije i dobročinitelji. Za smještaj gojenaca sagrađeno je sjemenište ili konvikt sv. Josipa (Habelića) i crkva sv. Katarine, najljepše barokno zdanje u Zagrebu.

Prema propisima sv. Ignacija svaki je kolegij morao imati izvan grada kuću za tjedni dan odmora gojenaca i profesora, obično četvrtkom. Kupljeno je 1607. zemljište podno Cmroka (danas Naumovac) i 1618. sagrađena je za tu namjenu veća jednokatna zgrada vila. Godine 1622. proglašeni su svetima Ignacije Loyola i Franjo Ksaver, i njihovo se štovanje naglo širilo Hrvatskom. Stoga je sagrađena i krasna barokna crkva sv. Franje Ksavera, po kojoj je taj kraj dobio ime Ksaver. Go-

* Prof. dr. sc. Vladimir Horvat, umirovljeni profesor Filozofskog fakulteta Družbe Isusove, Zagreb.

dine 1669. isusovački kolegij prerastao je u akademiju i početak sveučilišta. Na Ksaveru, u perivoju prema crkvi, podignut je 1733. poznati križni put.

Ukinućem Družbe Isusove 1773. sva su isusovačka dobra prešla u tuđe ruke. Većina tih zgrada okružuje današnji Jezuitski trg i služi općem dobru. Sv. Katarina je Akademska crkva, Kolegij se koristi kao izložbeni prostor, njegova je bogata knjižnica postala temeljni fond Nacionalne i sveučilišne knjižnice, a u gimnaziji i konviktu su srednje škole i gimnazije. Crkvom sv. Franje Ksavera od 1923. upravljaju franjevci trećoreci glagoljaši, a u bivšoj vili nalazi se od 1979. Generalna uprava Sestara služavki malog Isusa.

Kad je 1814. g. Družba Isusova bila službeno obnovljena, nije potraživala ništa od svojih bivših dobara. Povratak u Zagreb omogućila je darovnica od šezdeset tisuća forinti koju je 1860. dao zagrebački nadbiskup kardinal Juraj Haulik, a nadbiskup Juraj Posilović je udvostručio, pa je 1902. sagrađena crkva i nacionalno svetište Srca Isusova. S obje strane ima dvokatnu rezidenciju s potrebnim prostorijama za najrazličitije vrste pastoralnog djelovanja. Tu je bilo uredništvo Glasnika Srca Isusova i drugih časopisa i izdanja. Tiskara je nakon rata bila oteta. Tu su bila i središta apostolata molitve, djevojačkih društava Srca Isusova, i naročito brojne Marijine kongregacije koje su 1932. na Sljemenu sagrađile divnu kapelicu Majke Božje — Kraljice Hrvata, u starohrvatskom stilu, prema nacrtima arhitekta Jurja Denzlera.

Na brežuljku Fratrovac bio je 1911. otkupljen posjed i sagrađena vila — kuća odmora, u kojoj je poslije bio smješten novicijat, danas dom za starije isusovce. Nadbiskup A. Bauer darovao je veliko gradilište na Jordanovcu 110. Tu je po Denzlerovim nacrtima 1930. sagrađen veliki kolegij s novicijatom i domom duhovnih vježbi. Godine 1937. bio je tu smješten i Filozofsko-teološki institut. Časopis Život, koji je 1919. utemeljio p. Miroslav Vanino, izlazio je do kraja 1944, a od 1971. izlazi kao Obnovljeni život. Na Fratrovcu je 1969. dovršeno sjemenište za koje je sredstva osigurao kardinal Augustin Bea. Ono danas služi kao dom duhovnih vježbi. Tu je imao atelier mladi isusovac umjetnik p. Marijan Gajšak (1944–1993), pa je ovdje i dobar dio njegovih djela.

Na Jordanovcu pokraj kolegija sagrađena je 1995. župna crkva Bezgrješnog Srca Marijina, zatim 1999. knjižnica Juraj Habelić, i konačno 2000. Filozofski fakultet Družbe Isusove. Sve to skladno djeluje kao »campus universitarius« s petstotinjak studenata filozofije i religijskih znanosti, te isto toliko studenata Zagrebačke škole ekonomije i managementsa.

Naši jubileji potiču program i projekte za znanstveno proučavanje zaslužnih isusovaca novijeg doba i njihovih raznovrsnih djelatnosti. U filozofiji i teologiji su to zasigurno Šanc, Grimm, Kozelj, Ćurić, Škvorc, M. Belić, P. Belić, J. Weissgerber, Brajičić, Škrinjar, Katalinić, Fuček; u duhovnoj i odgojnoj literaturi te pastoralu raznih staleža istakli su se braća Antun, Josip i Stanko Weissgerber, Gusić, Antolović, Jović; u glazbenoj je umjetnosti prepoznatljiv trag ostavio Kilbertus, a u likovnoj umjetnosti Gajšak. Valja još svakako spomenuti Milana Pavelića, pjesnika i prevoditelja crkvenih himni, zatim Petra Pericu, neumornog apostolskog radnika, pjesnika (Do nebesa, Zdravo Djevo) i mučenika, kao i nekadašnjeg urednika Života zagonetnog vizionara S. T. Poglajna — alias Kolakovića, kome je upravo stota obljetnica rođenja. O svima njima kao i o raznovrsnom i bogatom, često i pionirskom radu na pastoralnom i kulturnom području u našem narodu bit će riječi na ovogodišnjem prigodnom znanstvenom simpoziju.